

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
Республіканський методичний кабінет
навчальних закладів мистецтв і культури

ЧИТАННЯ ПАРТИТУР

Програма
для музичних училищ із спеціальності
№0503 "Духові та ударні інструменти"

Київ - 1994

Укладачі - О.В.Романько, викладач
Миколаївського музичного училища;
- П.Й.Рибочок, викладач Черкаського
музичного училища ім.С.С.Гулака-Артемівського

Рецензенти - Д.Л.Стрій, викладач
Херсонського музичного училища;
- В.П.Ландарь, викладач Полтавського
музичного училища ім.М.В.Лисенка

Відповідальний за випуск - С.П.Шинкаренко

Редактор - О.Г.Підсуха

*Всього: 36 годин
Заняття індивідуальні.*

Основним завданням курсу "Читання оркестрових партитур" є ознайомлення з основами роботи над оркестровими партитурами, придбання практичних навичок самостійно розбирати, вивчати і читати партитуру твору за фортепіано.

Для вирішення цих завдань курс передбачає: вивчення розміщення інструментів та голосів в різних партитурах; вивчення всіх умовних позначень, які зустрічаються в партитурі; визначення головних елементів фактури в партитурі; читання за фортепіано однієї або кількох партій транспонуючих інструментів, які виконують спільну чи різну оркестрові функції; читання за фортепіано партитури нескладного музичного твору.

Приблизний тематичний план.

1. Партитура для малого змішаного духового оркестру.	2 год
2. Практичне читання оркестрових партій за фортепіано: а) читання окремих партій в строї "сі-бемоль" (кларнет, корнет, труба, тенор, баритон, саксофон сопрано, тенор, бас-кларнет) на інтервали та у теноровому ключі; б) читання окремих партій в строї "мі-бемоль" (альт, валторна, кларнет, саксофон) на інтервали та у басовому ключі; в) читання окремих партій в строї "фа" (валторна, англійський ріжок); г) читання кількох оркестрових партій інструментів, що виконують спільну чи різну оркестрову функції.	2 год
3. Практичне читання партитури музичного твору духового оркестру за фортепіано.	22 год

<p>4. Ознайомлення з партитурою симфонічного оркестру: - 4 год.</p> <p>а) розміщення інструментів та голосів (смічковий квінтет;</p> <p>б) транспонуючі інструменти симфонічного оркестру (кларнет "ля", англійський ріжок, валторни, труби);</p> <p>в) інструменти, які звучать з октавним переміщенням (мала флейта, контрабас, контрафагот, литаври, дзвони);</p> <p>г) читання партій в ключах "до" (теноровий, альтовий) - фагот, тромбон, віолончель, альти (смічкові);</p> <p>д) особливості запису партій валторн і труб в деяких сучасних симфонічних партитурах (С.Прокоф'єва, А.Онегера та інших).</p>	4 год
<p>5. Контрольний урок (в кінці кожного семестра)</p>	2 год

Всього: 36 годин

Методичні вказівки

Тема 1. Партитура для малого змішаного духового оркестру.

Вивчення партитури є головним етапом підготовки диригента до репетиції та виконання твору оркестром.

Вивчення партитури розпочинається ознайомленням з оформленням та видами партитур, з основних етапів виконавської роботи диригента над партитурою.

Вивчаючи курс читання партитур, викладач повинен пояснити кожному студенту, що читання окремих партій, партитури в цілому є тільки один із засобів вивчення музичного твору.

Щоб підготувати диригента до практичної роботи, потрібно звертати серйозну увагу на зміст та трактування твору, головні елементи фактури та інші елементи партитури твору, а також, по можливості, на визначення основних прийомів диригування. Серйозну увагу треба звернути на вивчення італійської термінології.

Розпочинати читання партитури можливо тільки після її детального аналізу.

Тема 2. Практичне читання оркестрових партій за фортепіано.

При вивченні цієї теми студенти вдосконалюють теоретичні знання з транспозиції та набувають практичних навичок читання окремих голосів партитури за фортепіано. Перш ніж приступити до читання партій транспонуючого інструмента, студент повинен визначити тональність, в якій буде звучати мелодія, кількість знаків альтерації.

При читанні партії транспонуючого інструмента потрібно визначити інтервали, на яких будується мелодія і переносити цю мелодію на визначений інтервал (враховуючи знаки альтерації).

При читанні партії інструментів в строї "сі-бемоль" потрібно розділити їх на дві групи:

1. Інструменти, що транспонують на велику секунду вниз (кларнет, корнет, труба, саксофон-сопрано).

2. Інструменти, що транспонують на велику нону вниз (тенор, баритон, бас-кларнет, саксофон-тенор). Після вивчення одноголосних прикладів потрібно перейти до читання інструментальних партій в строї "сі-бемоль".

Потім слід читати нескладні партії двох корнетів, кларнетів як самостійно так і з басами.

Завдяки роботі над читанням таких ансамблів студент набуває вміння одночасно грати партії інструментів різних строїв та кілька нотних рядків.

При читанні партій корнетів і кларнетів потрібно виконувати мелодію правою рукою.

При читанні партій корнета (кларнета) і баритона (тенора першого) партія останнього виконується лівою рукою.

При читанні інструментів в строї "мі-бемоль", потрібно розділити їх на дві групи:

1. Інструменти, що транспонують на малу терцію вгору (кларнет "мі-бемоль", корнет "мі-бемоль" та інші).

2. Інструменти, що транспонують на велику сексту вниз (альт, валторна, басетгорн (альтовий кларнет), саксофон-альт).

Партії альтів, валторн, труб завжди знаходяться на одному рядку і здебільшого однакові по ритму, тому їх потрібно читати одночасно, відчуваючи інтервал між першим і другим

голосами наочно. При цьому необхідно визначити по інтервалу транспорту першу із нот, а інша визначається по інтервалу між ними.

Студент повинен засвоїти таке правило: якщо партія флейти повторює мелодію октавою вище, вона в більшості випадків випускається і не читається, партія басів при читанні акомпанементу виконується в октаву, так як пишеться, а при читанні акомпанементу одночасно з мелодією виконується партія одного з басів.

При читанні двох або кількох партій одночасно доцільно об'єднувати інструменти так, щоб вони доповнювали один одного і їх звучання добре сприймалось би на слух. Прикладами об'єднання можуть бути такі:

мелодія і підголосок;

мелодія і фігурація;

мелодія, підголосок і фігурація;

мелодія і поліфонічний голос;

мелодія і педаль;

басовий голос і гармонічний супровід;

басовий голос і фігурація.

Можливі і інші об'єднання. Подібні "ансамблі" складаються диригентом при розумуванні деталей твору в оркестрі. Дотримання цього принципу при читанні сприяє розвитку у студента висотного уявлення звучання голосів, тембрового звучання груп інструментів і, в подальшому, значно полегшує роботу диригента з оркестром.

Велику допомогу в роботі може принести метод інтонування мелодії вголос, а також шляхом уявлення її внутрішнім слухом. Наприклад, можна рекомендувати такі способи читання: мелодія сольфеджується, а акомпанемент виконується на фортепіано двома руками; знайома студенту мелодія уявляється про себе, а фігурація чи контрапунктуючий голос відтворюється на фортепіано в реальному звучанні.

Тема 3. Практичне читання партитури музичного твору за фортепіано.

По мірі здобуття студентами практичних навичок відтворення кількох голосів одночасно, а також всієї групи акомпанементу, слід приступати до читання нескладної партитури в цілому. Краще розпочинати з читання партитури з акордовою фактурою (наприклад "Гімн Великому місту" з

балету Р.Глієра "Мідний вершник", Ф.Шопен, прелюдія N20).

В цій партитурі ритм мелодії в більшості випадків збігається з ритмом акомпанементу, що полегшує читання.

При читанні твору гомофонного складу дуже зручна для читання партитура "Пісня Сольвейг" Е.Гріга, де сполучаються одноголосна мелодія і нескладний акордовий супровід. При вивченні цієї партитури зручно застосувати метод сольфеджування мелодії з одночасним виконанням акомпанементу та фортепіано.

Глибоке вивчення та читання партитури з усіма подробицями дає можливість знаходити в ній все нові і нові засоби художньої виразності. Знання цих подробиць та виявлення всіх прийомів художньої виразності важливе при розумуванні та виконанні твору перед слухачами.

Тема 4. Ознайомлення з партитурою симфонічного оркестру.

Всі знання та навички з читання партитур духового оркестру, які отримано при вивченні перших трьох тем курсу, можуть бути успішно використані при читанні симфонічної партитури. Поряд з цим студенту доведеться вивчати ряд нових засобів читання, які йому до цього часу були ще не знайомі. Зокрема твори, написані для симфонічного оркестру, більш складні за фактурою, адже включають більшу кількість оркестрових груп.

Вивчення питань з цієї теми повинно носити характер ознайомлення. Обсяг вивчення матеріалу визначає викладач залежно від підготовки студента та його індивідуальних можливостей.

Ознайомлення з симфонічною партитурою та її читання в значній мірі збагачує музичний світогляд студента і сприяє підвищенню його виконавської майстерності, як з основної кваліфікації оркестрового музиканта, так і з кваліфікації диригента оркестру.

Завершуючи курс читання партитур, студент повинен упевнитися, що вивчення партитури є основною формою роботи над аналізом твору, без якої неможливо приступати до оркестрової репетиції.

Контроль знань студентів.

Кожен студент за семестр повинен вивчити під керівництвом викладача не менше 4 партитур для духового оркестру, різних за жанром, фактурою. Особливу увагу потрібно приділяти вивченню та читанню партитур творів, які виносяться на державний іспит з диригування.

В кінці кожного семестру проводиться контрольний урок, на якому студенту можуть бути пред'явлені такі вимоги:
визначення тонального плану партитури або її фрагменту;

правильне тлумачення всіх авторських вказівок стосовно темпу, характеру музики та виконання окремих партій; визначення основних елементів фактури;

читання за фортепіано мелодії з підголоском;

читання всіх акомпануючих інструментів одночасно, читання мелодії і гармонічного супроводу одночасно;

читання невеликого уривку партитури для духового оркестру.

РЕКОМЕНДОВАНА НОТНА ЛІТЕРАТУРА.

1. Ансамблі для дерев'яних духових інструментів. Вип.2. К.: Музична Україна, 1967.
2. Ансамблі для дерев'яних духових інструментів. Вип.3. К.: Музична Україна, 1967.
3. Ансамблі для мідних духових інструментів. Вип.7. К.: Музична Україна, 1967.
4. Ансамблі для мідних духових інструментів. Вип.9. К.: Музична Україна, 1967.
6. Альбом концертних п'єс. Вип.1. М.: Музика, 1973.
7. Альбом концертних п'єс. Вип.7. М.: Музика, 1980.
8. Альбом концертних п'єс. Вип.8. М.: Музика, 1981.
9. Альбом концертних п'єс. Вип.10. М.: Музика, 1983.
10. Бібліотека самодіяльного духового оркестру. Вип.5. М.: Музика, 1964.
11. Бібліотека самодіяльного духового оркестру. Вип.6. М.: Музика, 1965.
12. Бібліотека самодіяльного духового оркестру. Вип.14. М.: Музика, 1977.
13. Вечорниці. Вип.3. К.: Музична Україна, 1973.
14. В міському саду. Вип.2. М.: Музика, 1983.
15. В міському саду. Вип.5. М.: Музика, 1989.
16. В міському саду. Вип.6. М.: Музика, 1990.

17. Завжди в строю. Вип.1. М.: Советский композитор, 1985.
18. Збірник старовинних вальсів. М.: Музика, 1975.
19. Концертні мініатюри. Вип.2. М.: Советский композитор, 1989.
20. Концертні п'єси. К.: Музична Україна, 1966.
21. Концертні п'єси. К.: Музична Україна, 1971.
22. Концертні п'єси. К.: Музична Україна, 1976.
23. Концертні п'єси. К.: Мистецтво, 1965.
24. Концертні п'єси. К.: Мистецтво, 1966.
25. Концертні п'єси. Зошит 4. М.: Советский композитор, 1961.
26. Музичні вечори. Вип.3. К.: Музична Україна, 1977.
27. Музика радіо і кіно. Вип.2. М.: Советский композитор, 1989.
28. Музика для духового оркестру. М.: Советский композитор, 1991.
29. Перший виступ. Вип.7. М.: Музика, 1989.
30. Перший виступ. Вип.9. М.: Музика, 1991.
31. П'єси для духового оркестру. М.: Музична Україна, 1984.
32. Репертуар духового оркестру. М.: Музика, 1984.
33. Улюблені мелодії. Вип.6. М.: Музика, 1966.

Перелік музичних творів, рекомендованих для ознайомлення та вивчення:

1. Агапкін В. Марш "Прощання слов'янки" (17).*
2. Андрєєв О. Дзига (4).
3. Асаф'єв Б. "Танець басків" (уривок) (25).
4. Бабаджанян А. Ноктюрн (27).
5. Байнес С. Старовинний вальс "Доля" (18).
6. Ветховен Л. Соната N 14, частина 1 (7).
7. Брамс Й. Угорський танець N 5 (8).
8. Верді Д. Тріумфальний марш з опери "Аїда" (30).
9. Верді Д. Застольна пісня з опери "Травіата" (5).
10. Гендель Г. Фугета (1).
11. Глазунов О. Вальс з сюїти "Шопеніана" (уривки) (20).
12. Гріг Е. Пісня Сольвейг (5).
13. Гуно Ш. Танець N 3, 4 з опери "Фауст" (29).
14. Данькевич К. Колискова (3).

15. Даргомижський О. Слав'янський танець з опери "Русалка" (6).
16. Дворжак А. Мелодія (11).
17. Дремлюга М. Лірична пісня (13).
18. Житницький А. Українська фантазія (уривки) (24).
19. Зирянов Я. (обробка). Там, де Ятрань круто в'ється (4).
20. Зноско-Боровський А. Калмицький наспів (3).
21. Зноско-Боровський А. Привітальна увертюра (уривки) (22).
22. Зноско-Боровський А. Ноктюрн (23).
23. Козак С. Берізка (3).
24. Колесса М. Вечірня пісня (4).
25. Косенко В. Пастораль (4).
26. Кравченко Е. Український танець (31).
27. Лисенко М. Не дивуйтеся дівчата (5).
28. Львов-Компанієць Д. Марш "Народні ополченці" (17).
29. Майборода П. Ми підем, де трави похилі (3).
30. Монті В. Чардаш (7).
31. Ніщинський П. Інтродукція з музики до драми Т.Шевченка "Назар Стодоля" (26).
32. Огінський М. Полонез (уривок) (12).
33. Орфеев С. (Обробка). Ой, у полі жито (2).
34. Павлюченко С. П'єса (1).
35. Рахманінов С. Італійська полька (16).
36. Рубінштейн О. Мелодія (28).
37. Седлачек Б. Болеро (21).
38. Степовий Я. Фуга до мінор (1).
39. Таловир В. Експромт (4).
40. Чайковський П. Неаполітанський танець (30).
41. Чайковський П. Танець маленьких лебедів (10).
42. Чайковський П. Романс "Ні, тільки той, хто знав" (3).
43. Чайковський П. Шарманщик співає (5).
44. Шамо І. Пісня про щастя (5).
45. Шостакович Д. Романс (33).
46. Шуберт Ф. Серенада (19).
47. Штраус Й. Перський марш (15).
48. Штраус Й. Полька (26).
49. Щедрін Р. Дівочий хорівод (9).

* Примітка: в дужках зазначено порядковий номер, під яким збірник з цим твором подано у списку рекомендованої літератури.